अप् । १हिमालयस्थे देशभेदे । "ततो हिमवतः पार्श्वं समभ्येत्य जलोद्भवम् । सर्वमल्पेन कालेन देशं चक्रे वशं बली" भा० स० २९अ० । २जलजाते त्रि० "गण्डकीन्तु समासाद्य सर्वतीर्थजलोद्भवाम्" भा०व० ८४अ० । ३लघुब्राह्म्याम् राजनि० ।

जलोद्भूत त्रि०जले उद्भूतः।१जलभवे २क्षुपभेदे स्त्री राजनि०

जलोरगा स्त्री जले उरगीव दीर्घत्वात् विषवत्त्वाच्च पृषो० । जलोकायां सारसुन्दरी ।

जलौकस् स्त्री ब०व० जलमोको वसतिरासाम् । (जोंक) ख्यातायां रक्तपायाम् अमरः । अस्य बहुवचनत्वं प्रायिकम् । "जलोरगा जलौका तु जलोका च जलौकसीति" संसारावर्त्तोक्तेः । "अभिहितो जलौकसः" इति सुश्रुतोक्तेश्च ।३जलस्थानके जन्तुमात्रे त्रि० "जलौकसां स सत्वानां बभूव प्रियदर्शनः"भा० अनु० ५०अ० ।

जलौकस पुंस्त्री जलमोकः स्थानमस्त्यस्याः—अच् । जलौकायां रायमुकुटः ।

जल्प वाग्विशेषे उक्तौ च भ्वा०पर०सक०सेट् । जल्पति अजल्पीत् । जजल्प तत्र कथाभेदे "मयि जल्पति कल्पनाधिनाथे रघुनाथे मनुतां तदन्यथैव" इति अनुमानशिरोमणिः। कथामात्रे "अनागमः प्रजानाञ्च प्रमादादिव जल्पतः"भा०स०२१ अ०"हसते जल्पते वैरी एकंपात्रे च भुञ्जते" हरिवं०२०अ० अत्र आर्षत्वात् पदव्यत्ययः, भुञ्जते इत्यत्र गणव्यत्ययश्च ।

अनु+कथनोत्तरकथने पश्चात् कथने तुल्यरूपकथने च "जल्पन्त्यामनुजल्पति" भाग० ४।२५।५८ । [आर० १अ० ।

अभि+आभिमुख्येन कथने "अन्योन्यमभिजल्पन्तः" रामा०

प्रति+प्रत्युत्तरकथने प्रतिरूपकथने च । "न चैवोक्ता नवाऽनुक्ता हीनतः परुषा गिरः। भारत ! प्रतिजल्पन्ति सदा तूत्तमपुरुषाः" भा० स० ७०अ० ।

वि+अति+अन्योन्यकथने शब्दकर्म्मकत्वात् व्यतिहारे न तङ् । व्यतिजल्पति" सि० कौ० ।

जल्प पु० जल्प—भावे घञ् । १कथने । "इति प्रियां वल्गुविचित्रजल्पैः" भाग० १।७।१८ । आर्षेऽस्य क्लीवतापि । "तूष्णींभव न ते जल्पमिदं कार्य्यं कथञ्चन" भा० आ० १२९अ० "कैकेयीं संश्रितं जल्पं नेदानीं प्रतिभाति मे"रामा०अयो०६०अ० । उभयत्र जल्प्यमिति पाठस्तु सम्यक् । परमतनिराकरणपूर्वकस्वमतस्थापनरूपे विजिगीषोः २कथाभेदे च । तल्लक्षणं गौतमेनोक्तं यथा "यथोक्तोपपन्नश्छलजातिनिग्रहस्थानसाधनोपालम्भो जल्पः" गौत० सू० । व्याख्यातञ्चैतत् विश्वनाथेन ।

"यथोक्तेषु यदुपपन्नं तेनोपपन्न इत्यर्थः । मध्यपदलोपी समासः । तथा च प्रमाणतर्कसाधनोपालम्भः पक्षप्रतिपक्षपरिग्रह इत्यस्य योग्यतया परामर्शः अन्यथा जल्पस्य वादविशेषत्वापत्तिः प्रमाणतर्काभ्यां तद्रूपेण ज्ञाताभ्यां न तु ज्ञानेऽनाहार्य्यत्वं विवक्षितम् आरोपितप्रमाणभावेनाभासेऽपि जल्पनिर्वाहात् । यद्यपि छलादिभिरुपालम्भ एव न तु साधनं तथापि साधनस्य परकीयानुमानस्योपालम्भो यत्रेत्यर्थान्न दोषः। परपक्षदूषणे सति स्वपक्षसिद्धिरित्यतः साधने तदुपयोग इत्यन्ये । उभयपक्षस्थापनावत्त्वेन च विशेषणीयमतो वितण्डायान्नातिव्याप्तिः"स प्रतिपक्षस्थापनाहीनः" इत्युत्तरसूत्रात् प्रकृते उभयपक्षस्थापनावत्त्वादेव च पञ्चावयवनियमोऽपि लभ्यत इति वदन्ति । अत्र च छलादिभिः सर्वैरुपालम्भो न विशेषेण व्याप्तिरपि तु तद्योग्यतयैव, योग्यतावच्छेदकन्तु वादभिन्नकथात्वमेव तत्र चोक्तवादत्वावच्छिन्नभेदस्तत्तद्वादभेदो वा विशेषणमिति छलेत्यादिना विजिगीषुकथात्वं बोध्यते विजिगीषुर्हि छलादिकं करोति तथाचोभयपक्षस्थापनावती विजिगीषुकथा जल्प इत्यर्थः इत्यपि वदन्ति । अत्र चायं क्रमः वादिना स्वपक्षसाधनं प्रयुज्य नायं हेत्वाभासस्तल्लक्षणायोगादिति सामान्यतो न्यायसिद्ध इत्यादि विशेषतो वा । प्रतिवादिना स्वस्याज्ञानादिनिरासाय परोक्तसम्भवादेव लाभे उच्यमानग्राह्याणामप्राप्तकालार्थान्तरनिरर्थकानामलाभे उक्तग्राह्याणां प्रतिज्ञाहानिप्रतिज्ञान्तरप्रतिज्ञाविरोधप्रतिज्ञासंन्यासहेत्वन्तराविज्ञातार्थविज्ञेयमतानुज्ञान्यूनाधिकपुनरुक्तनिरनुयोज्यानुयोगापसिद्धान्तानामलाभे पर्य्यनुयोज्योपेक्षणस्य मध्यस्थोद्भाव्यत्वादेवानुपन्यासार्हतया यथासम्भवहेत्वाभासेन परोक्तं दूषयित्वा स्वपक्ष उपन्यसनीयः । ततो वादिना तृतीयकक्षाश्रितेन परोक्तमनूद्य स्वपक्षदूषणमुद्धृत्यानुक्तग्राह्योच्यमानग्राह्यहेत्वाभासातिरिक्तोक्तग्राह्याणामलाभे हेत्वाभासेन यथासम्भवं प्रतिपक्षवादिनः स्थापना दूषणीया । अन्यथा क्रमविपर्य्यासेऽप्राप्तकालं चानवसरे दूषणीयेन च निरनुयोज्यानुयोगः यथा त्यक्ष्यसि चेत् प्रतिज्ञाहानिर्विशेषयसि चेद्धेत्वन्तरमित्यादिप्रतिज्ञाहान्यादिवद्धेत्वाभासानामुक्तग्राह्यत्वाविशेषेऽपि अर्थदोषत्वेनाप्रधानत्वाच्चरमसन्धानमिति" । उञ्छादि०अस्यान्तोदात्तता ।

जल्पन त्रि० जल्प—नन्द्या० ल्यु । १कथके । भावे ल्युट् ।